

Protokoll från möte mellan *Freds- och Avrustningsrörelsen (F.A.R)* och *Inspektionen för strategiska produkter (ISP)*

9 februari 2008, 14.00-15.45, ISP:s kontor i centrala Stockholm

(Förklaring av F.A.R.: De på mötet som representerade fredsrörelsen kom från många olika föreningar och nätverk och vi behövde kalla oss något gemensamt och vi tog därför bokstäverna F.A.R.)

Närvarande: Alvin Andersson, Martin Smedjeback, Kimo Kjernmoen, Maja Backlund, Tove Posselt, Diana Malm, Andreas Ekman, Egon Svensson, Ulrika Jansson.

Sekreterare: Alvin Andersson

Dagordning:

1. Öppningsrunda med personliga presentationer
2. ISP berättar om sig och sin verksamhet
3. F.A.R berättar om sig och sin verksamhet
4. Öppen diskussion
5. Avslutningsrunda med utvärdering

Diana öppnade mötet och hälsade alla välkomna. Dagordningen gick igenom och det konstaterades att vi hade tid fram till 15.30.

Öppningsrunda med personlig presentation och förväntningar inför mötet.

Diana Malm: Arbetar som kommunikationsansvarig på ISP. Har tidigare arbetat med information på företag så att arbeta på en myndighet är nytt för henne.

Andreas Ekman: Chef för ISP sedan 1.5 år tillbaka. Har tidigare arbetat på UD och med handels- och industrifrågor.

Tove Posselt: Har varit aktiv inom fredsrörelsen i ungefär två år, ska snart bo och arbeta i Norge.

Egon Svensson: Från början matematiker som jobbade med nedrustningsfrågor på UD. Ansvarig på ISP för produkter med dubbla användningsområden (både civilt och militärt).

Maja Backlund: Studerar arabiska på universitetet och har tidigare studerat franska. Jobbar inom fredsrörelsen med lobbyarbete och att utbilda ungdomar i konflikthantering. Deltar bland även i direkta aktioner.

Kimo Kjernmoen: Aktiv i fredsrörelsen, jobbar med allt från direkta aktioner till möten och opinionsbildning.

Alvin Andersson: Bor i Göteborg och jobbar med webbproduktion, har varit aktiv inom fredsrörelsen sedan invasionen av Irak. Tycker det ska bli intressant och spännande med mötet.

Martin Smedjeback: Bor i Stockholm och är anställd på Kristna Fredsrörelsen, är dock på mötet som aktivist och inte som representant därifrån. Har tidigare gjort aktioner i Skottland, England och USA. Tycker det är spännande att vara här. Brinner mer och mer för frågor som rör vapenexport. Fördjupad i ickevåld, och hur det kan användas som verktyg för positiv förändring.

Andreas Ekman började med att tacka freds- och avrustningsrörelsen för att de ville komma och förklarade att en dialog är viktig för ISP. ISP har regelbundna träffar med föreningar som Kristna Freds, Svenska Freds, Amnesty, Diakonia och Röda korset. Andreas berättade sedan om ISPs verksamhet.

ISP är en liten myndighet som lyder under riksdag och regering, som fastställer

de regelverk myndigheten lyder under. ISP hör till UD på nedrustnings- och ickespridningsenheten. Tekniskt vetenskapliga rådet (TVR) är också knutna till ISP för expertutlåtanden. TVR består av tekniker och experter från universitet.

Rikstagen har inflytande över ISPs arbete genom regelverket och genom kontinuerlig återrapportering. Rapporteringen ligger till grund för en årlig regeringskrivelse, där det gångna årets vapenexport presenteras, Sveriges del i världshandeln liksom det internationella arbetet inom dessa frågor.

Processen är en cirkelgång där riksdagen stiftar lagar och granskar verksamheten. Utöver detta finns även det så kallade Exportkontrollrådet (EKR) som ISP har löpande kontakt med.

ISP arbetar med tillståndsgivning på två områden; för "krigsmateriel" och för "produkter med dubbla användningsområden".

Den svenska tillverkningen och exporten av krigsmaterial grundar sig framför allt på två paragrafer i FN-stadgan; paragraf 51 om individuell och kollektiv rätt till försvar, samt paragraf 43 om ett lands skyldighet att ställa styrkor till FNs förfogande.

Den senare paragrafen diskuteras mycket inom den svenska försvarsmakten eftersom det knappast finns någon risk för en invasion av Sverige, men ett behov av insatser runt om i världen. Svenska FN-trupper finns idag tex i Afghanistan och i flera afrikanska länder.

Den svenska lagstiftningen kring vapenexport är från 1992. Det är en förbudslagstiftning, varför tillstånd krävs för att få sälja vapen. Ett företag får marknadsföra sig hur som helst men får inte lämna ett anbud på en affär utan ISPs godkännande och får definitivt inte sälja vapen utan tillstånd.

Beslutsprocessen går genom flera steg;

Först bestäms om produkten ska klassas som ett vapen. Här får ISP hjälp med klassificeringen av TVR.

Sedan ges ett förhandsbesked om försäljning. Detta behövs i stort sett bara om försäljningen är tänkt till en mer "ovanlig" marknad. Försäljning till tex Norge får i stort sett alltid tillstånd, varför förhandsbesked inte behövs.

Företaget i fråga lämnar en så kallad "anbudsunderrättelse" till ISP som tar det slutgiltiga beslutet om utförseltillstånd.

Vid beslut om förhandsbesked och utförseltillstånd kan ISP få hjälp av exportkontrollrådet.

Under hela processen har ISP regelbundna kontakter med försvarsindustrin.

Exportkontrollrådet sammanträder ca 10 gånger per år. Den parlamentariska insyn som rådet ger är unikt för Sverige. Rådet utses av regeringen och består av tre ledarmöter från socialdemokraterna, tre från moderaterna och en representant var från de övriga riksdagspartierna.

Vid mötena informerar ISP rådet om de beslut som har tagits och presenterar "svåra" ärenden, som diskuteras. UD ger också en landrapportering. Vilka fall som diskuteras nu är hemliga eftersom tillståndsprocessen är lång. Gamla exempel på fall som lett till diskussioner är försäljning av gripnen till Thailand och Indien. Hur diskussionerna gått är dock hemlighetstämplat.

Exportkontrollrådet tar inga beslut utan är endast rådgivande.

Ibland är beslut så pass viktiga att regeringen beslutar om tillstånd. Under förra året tog regeringen ett sådant beslut och det var beslutet om att sälja Jas 39 Gripnen till Indien.

Andreas förklarade riktlinjerna kring svensk vapenexport.

Fråga från F.A.R. Alvin menar att begreppet "Säkerhetspolitiskt önskvärt" är svårbegripligt och undrar vad som egentligen menas med det.

Svar från Andreas: Vad som är säkerhetspolitiskt önskvärt för Sverige är en bedömning som ytterst görs av ISP och som sker på bas av information som kan skaffas genom media, underrättelsetjänsten, information från UD m.m.

Ett exempel: Vid USAs invasion av Irak gjorde Sveriges regering ett uttalande om att kriget stred mot folkrätten, samtidigt som regeringen konstaterade att den säkerhetspolitiska kopplingen till USA gjorde det viktigare att upprätthålla vår goda relation med USA, hellre än att kritisera invasionen.

Vi kan tycka om det eller ej, men den svenska försvarsmakten är beroende av USA. Tex är 50% av komponenterna till Jas 39 Gripen amerikanska. Vår Gripen skulle bli stillastående på marken om vi inte hade ett samarbete med USA.

Alla kriterier för svensk vapenexport tas under beaktning, men det viktiga är en totalbedömning. Alla kriterier behöver därför inte vara uppfyllda. I fallet USA blev det säkerhetspolitiska avgörande.

Fråga från F.A.R.: Martin undrar om regeringens "Politik för global utveckling" tas i beaktning vid bedömningen.

Svar från Andreas: "Politik för global utveckling" finns inte med i våra riktlinjer. I EUs uppförandekod finns liknande vinklingar, men dessa är inte bindande för Sverige.

Praxisutvecklingen av tolkningen av lagarna grundar sig på en ökad betoning vid global säkerhet, snarare än nationell. Idag är mycket fokus på skydd av flöden (handelsvägar, illegal brottslighet osv) snarare än gränser. Därför kan man

motivera att marin utrustning säljs till Förenade Arabemiraten trots att de kanske inte uppfyller andra kriterier, så som respekt för mänskliga rättigheter. I området är det dock angeläget att sjövägarna skyddas. Ett annat exempel är Indonesien dit export för marin utrustning kan godkännas för att hålla handelsvägarna öppna, trots att annan export kanske inte skulle godkännas.

Fråga från F.A.R.: Martin undrar huruvida ISPs uppfattning är att "Global säkerhet" främst uppnås genom vapen och att ISPs hypotes är att vapen leder till säkerhet.

Svar från Andreas: Vår hypotes är att vissa vapen leder till säkerhet. Om världen såg annorlunda ut kanske inte vapen skulle behövas, men som världen ser ut idag så behövs de. De vapen Sverige exporterar blir mer och mer olika typer av säkerhetslösningar och övervakningssystem. Övervakningssystem såsom Erie eye säljs tex till Brasilien för att hindra narkotikasmuggling och sensorer skickas till Förenade Arabemiraten för att stödja marinen. Vapen är ett säkerhetspolitiskt instrument, sanktioner är ett annat.

Under 2006 gick 57 % av försäljningen av vapen till EU-länder (+ Norge och Schweiz), 37 % gick till våra samarbetsländer och 6 % till övriga världen (varav mycket till Indien och Pakistan).

Produkter med dubbla användningsområden är produkter som kan användas både civilt och militärt, tex maskiner, krypteringsutrustning, IR-kameror. Det är viktigt att det inte finns risk att produkterna kan komma att användas för att tex. framställa kärnvapen. I Sverige samarbetar olika instanser (UD, tullen, SÄPO, MUST mfl.) vid bedömningen av produkter med dubbla användningsområden.

Sammanfattningsvis kan man säga att ISP har en unik öppenhet i form av Exportkontrollrådet och den årliga regeringsskrivelsen, att beslut bygger på en

totalbedömning av alla kriterier för svensk vapenexport och att svenska produkter och ”know-how” inte får användas för massförstörelsevapen.

Fråga från F.A.R. Alvin undrar hur ISP kan anses ha en ”unik öppenhet” när alla diskussioner är hemlighetsstämplade och affärer offentliggörs först efter att de redan är tagna.

Svar från Andreas: Öppenheten bygger på att regeringen sätter reglerna för verksamheten och får en kontinuerlig återrapportering från ISP. En offentlig debatt innan affärer är avslutade är knappast genomförbar pga konkurrensskäl, men debatten förs i riksdagen av våra folkvalda. Offentlig debatt förs dock kring praxisutveckling. Jämfört med andra länder har Sverige en unik insyn och diskussion kring frågorna samt öppenhet i efterhand i form av statistik osv. ISP vill också verka för öppenhet inom möten som detta.

Freds- och avrustningsrörelsen presenterar sig och sin verksamhet.

Tove förklarar att vi som är på mötet kommer från olika delar av fredsrörelsen. Det vi har gemensamt är att vi tycker att den svenska vapenexporten är en av de viktigaste frågorna för fredsrörelsen. Vi vill ha en värld där vi inte löser konflikter genom våld, en värld utan vapen. Global säkerhet innebär för oss en rättvis världsordning och fredlig konfliktlösning. Våld föder mer våld, varför krig är ett gammalmodigt sätt att försöka lösa konflikter på. Idag finns modernare, effektivare metoder och vi kan även arbeta för att förebygga konflikter. Säkerhet måste innebära säkerhet för alla.

Vi anser att vapen är resursslöseri. Enorma summor pengar som kan användas till bättre saker globalt och lokalt. Vapen dödar människor, de leder till en osäkrare värld för alla. Den svenska exporten går dessutom emot våra egna riktlinjer och svenska vapen används för att kränka mänskliga rättigheter.

Vi är organiserade genom platta nätverk och vängrupper. Det innebär att vi

inte har någon styrelse eller medlemsregister, men att alla som ställer upp på den gemensamma plattformen är en del av nätverket. Vi försöker motverka diskriminering och förtryck i allt vårt arbete, från våra egna möten till att påverka globala strukturer.

Vi som är här idag har det gemensamt att vi anser det nödvändigt att ibland agera genom fredlig direkt aktion för att hindra att vapen som dödar människor tillverkas i Sverige.

Maja håller i en kort så kallad "idéstorm" om våra associationer till begreppet "Direkt Aktion". Följande ord förs fram: *Utomparlamentarisk metod, ej genom valsedel, demonstration, flygblad, påverka, sit-ins, ansvar, direkt ingripande av samvetsskäl, direkt utan byråkratisk väg, baserat på känsla eller intellektuell uppfattning av att det behövs göra en skillnad, civilkurage, här och nu, mentalt kraftfullt, demonstration inför folk, just här, just nu.*

Direkt aktion innebär att man direkt försöker förändra, att man agerar som om den värld man vill ha redan är här och ofta vill man genom direkta aktioner skapa debatt.

Direkta aktioner är alltså en form av politiskt arbete där man direkt försöker förändra, till skillnad från indirekt aktion så som att tex välja representanter till en riksdag. Direkt aktion kan vara tex strejk, blockader, sabotage, avrustningsaktioner mm. Direkt aktion är ofta (men inte alltid) en form av civil olydnad och bryter i så fall mot en juridisk lag.

Martin berättar om den historiska bakgrunden till direkt aktion och ickevåld.

Det berättas och rapporteras mest om krig och militär i vår värld idag. Det är en sida av verkligheten, visserligen sann, men inte hela sanningen. Det som ofta är undandömt eller ignorerat är det faktum att vi har sett ickevåldet betyda mer än någonsin under 1900-talet. Direkt aktion har byggt upp det

välfärdssamhälle och den demokrati som vi har i Sverige idag. Gandhi lyckades med hjälp av ickevåldsliga direkt aktioner att befria sitt land från ockupation, medborgarrättsrörelsen med Martin Luther King i spetsen lyckades att få igenom nya lagar vilket innebar ökad rättvisa för svarta i USA. I Polen i staden Gdansk startades en strejk av fackföreningen Solidaritet som efter mindre än 10 år tillsammans med många andra liknande rörelser fick hela Sovjetunionen på fall.

Vi försöker agera i den traditionen. Den första plogbillsaktionen utfördes 1980 riktat mot kärnvapen i USA. Sen dess har det utförts ungefär 80 plogbillsaktioner. En av dem är plogbillsgruppen Seeds of hope som bestod av tre kvinnor. 1996 gick de in på British Aerospace i England där de avrustade ett stridsplan som var planerat att exporteras till Indonesien för att användas i folkmordet på Östtimor. De friades sedan i domstol.

Ofog är ett nätverk som har utfört flera direkt aktioner i bland annat Storbritannien, Norge och Belgien. Förra sommaren arrangerade de ett fredsläger vid namn Disarm07 som hölls i Karlskoga.

Kimo berättar om hur F.A.R arbetar.

Vi arbetar genom ickevåld vilket är både en filosofi och ett tillvägagångssätt. Icke våld innebär att man inte skadar en annan person eller djur. Det innebär också att man inte beter sig aggressivt eller hotfullt mot någon annan. Icke våld innebär även en respekt för motparten där man försöker att skilja mellan en person och det personen gör. Vi vill gärna föra en dialog, samtidigt anser vi det vara nödvändigt att direkt stoppa verksamhet som leder till död och lidande.

Icke våld innebär också att vi arbetar öppet. Om vi genom civil olydnad skulle bryta mot lagen stannar vi kvar på platsen, låter oss arresteras och tar vårt straff i en rättegång. Våra arbetsmetoder innebär därför inte ett nonchalerande av lagen, eftersom vi inte på något sätt försöker smita från den.

Fråga från ISP: Andreas menar att de historiska exempel som vi hänvisar till alltid skett i länder utan fungerande parlamentarism. Han påminner också om att vi har möjlighet att påverka genom media och lobbyverksamhet.

Martin ger följande svar: Vi är inte emot dessa metoder, men bara för att vi har en okej demokrati betyder inte att civil olydnad har spelat ut sitt syfte. Flera av de politiska partierna tycker också att civil olydnad är en viktig del för att utveckla demokratin. Demokrati är inte statiskt, utan något som måste pumpas liv i hela tiden, vilket vi tror att civil olydnad gör. Vi gör civil olydnadsaktioner i extremt viktiga frågor som handlar om liv och död, där räcker det inte med lagliga metoder eftersom vi fortfarande inte har en lösning. Vi kan inte sitta och vänta på att processen ska rulla igång och en förändring ske.

Diskussion

Kimo berättar om vilka mötestekniker som ska användas på mötet och en beteendeobservatör, en ordfördelare och en tidsobservatör utses.

F.A.R för fram följande fråga för att starta diskussionen: Kimo förklarar att vi inte ifrågasätter huruvida ISP följer lagen eller inte, men att det ofta är svårt att förstå hur ni har resonerat, och att det med utgångspunkt i de svenska riktlinjerna inte är rimligt att tolka så som ni gjort.

Svar från Andreas: Vi har vår utgångspunkt i att följa lagarna. Den enda gången då tillstånd inte får ges är när ovillkorliga hinder förekommer, annars är det alltid en avvägning mellan olika aspekter och ISP måste göra en avvägning. I fallet med vapenexport till USA var det säkerhetspolitiska viktigt, i fallet Indien gjordes en bedömning av situationen i landet och den försvarspolitiska betydelsen av försäljning av Jas dit. Om vi vill ha ett flygvapen i Sverige måste

vi kunna sälja det och dela på kostnaden för utvecklingen, vilket var en tung faktor vid tillståndsgivningen till Indien.

Det är svårt att ge ett absolut svar, det enda enkla fallet är när det finns ett embargo. Då kan inget tillstånd ges. Den säkerhetspolitiska aspekten är alltid viktig.

Svar från Diana: Vid tillståndsgivning till Pakistan var en helhetsbedömning som inte kommer fram i media viktig. ISP följer utvecklingen i olika länder och regioner. Pakistan har vi nu restriktioner emot och tillåter inga nya avtal.

Ytterligare fråga från F.A.R: Maja för fram att det är ett stort ansvar att väga in helheten och tolka lagarna. Det känns som att det finns utrymme åt ena hållet men också åt det andra. Varför väljer ni ändå att gå åt just JA-hållet? Ni har ett ansvar för era beslut och gör ett aktivt val.

Svar från Egon: För det första syns det inte vad vi säger nej till och allt som vi diskuterar syns inte. De företag som exporterar vet också ofta när det inte är någon idé att komma in med en förfrågan. ISP sätter hela tider gränser, men detta syns inte utåt.

Svar från Anders: Vi säger som sagt nej hela tiden, men det kommer inte ut offentligt. På listorna över länder vi exporterar krigsmateriel till finns också export av jakt- och sportutrustning med. I övrigt gör reglerna kring följdleveranser att det är viktigt att en bra bedömning görs vid den första affären.

Fråga från F.A.R: Tove undrar om de anställda på ISP känner eget ansvar i sin roll. Vapnen ni säger JA till kommer ändå att döda människor i slutändan.

Svar från Andreas: Ja, det är svåra beslut att fatta, men vi har ett regelverk

som vi följer. Vapenexport är något nödvändigt och fredsstyrkor behövs.

Fråga från F.A.R: Martin påpekar att Sverige är en av världens största vapenexportörer, trots uppfattning om att Sverige är ett land som arbetar för fred, mänskliga rättigheter osv. Det blir en krock mellan upplevda och verkliga värderingar. Har Sverige nedvärderat mänskliga rättigheter och uppvärderat att säkerhetsställa militära samarbeten?

Svar från Andreas: Den motsättningen i systemet finns inte. De flesta fall av export sker för att främja freden. Militära insatser krävs för att garantera fred.

Fråga från ISP: Diana undrade varför F.A.R har valt att engagera oss i nätverk, snarare än organisationer?

Svar från Kimo: För att komma undan den tröghet som lätt uppstår i stora organisationer, för att knyta samman högt och lågt, för att direkt kunna göra en insats. Vi har tyvärr ingen tid kvar men vi lovar att skriva ihop ett svar och maila.

Avslutning

Vi pratade om ett nytt framtida möte vilket båda parter tyckte var en bra ide. Ett möte i April nämndes löst, men det beslutades att vi ska hålla kontakt för att senare boka in ett nytt möte.

Slutrunda med tankar kring "den andra parten"

Martin: Uppskattar mötet, noterade att F.A.R fick mycket tid att fråga ISP men inte det mycket utrymme för ISP att fråga ställa frågor om F.A.R. men att detta kan jämnas ut när vi möts igen. Är oroad över att ISPs beslut blir som de blir och vilka värderingar som de bygger på.

Diana: Tackar för förfrågan och möjlighet att träffas. Det finns många fler frågor som vi kan ställa nästa gång. Detta är en början på en diskussion. Brinner för kommunikation och information och detta är ett sätt.

Anders: Välkomna att fortsätta dialogen.

Tove: Spännande att vara här, ser fram emot framtida dialog. Skönt med ansikten på fyra personer från ISP, som verkar ha ett hemskt svårt jobb. Hoppas vi kan mötas igen.

Egon: Roligt och intressant att träffas, roligt att prata om etik och samvete och att följa det. Detta är viktiga frågor för oss också och vi vill kunna sova på natten. Vi har inte pratat mycket om kärnvapen, ibland saknas de lagliga medel vi skulle kunna ha för att stoppa alla produkter som kan bidra till utveckling av massförstörelsevapen.

Maja: Glad att ha träffat just er. Kul att se att ISP också består av människor. Otillfredsställande att vi inte hade mer tid.

Kimo: Roligt att ISP har lagt sig i dagordningen och visat intresse för mötet. Känslor inför mötet är mest stress eftersom vi bara hunnit skrapa på ytan. Har alltid varit säker på att ISP består av människor, men tycker inte att ni borde behöva finnas. Väntar på den dag då ni kan ta beslut om vart Sverige får skicka fredsagenter och medlare. Då får ni gärna vara slappa i era bedömningar...

Ulrika: Roligt att sitta med och att träffas.

Alvin: Intressant möte! Känns bra att vi kan tala direkt utan att gå runt frågor.

Kimo förklarar att freds- och avrustningsrörelsen är glada över den dialog vi

för med ISP och med svenska företag som tillverkar vapen, men att den inte utesluter eventuella aktioner mot tillverkning/export av vapen eller mot ISP som ansvarig myndighet.

Diana, som var beteendeobservatör, förklarade att stämningen under mötet varit öppen men att det varit tydligt att vissa känner varandra sedan tidigare. Annars inget att tillägga.